

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, доцента,
завідувача кафедри германської філології та перекладу
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Іваницької Марії Лонгинівни
на дисертацію Козачука Андрія Михайловича на тему

«ІДІОЛЕКТ ПЕРЕКЛАДІВ РОМИ ФРАНКО:

СЕМАНТИЧНИЙ ТА СТИЛЕМЕТРИЧНИЙ АСПЕКТИ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Сучасне перекладознавство вказує на суттєву асиметрію у міжлітературних взаєминах, а тому глобальне перекладацьке поле (у термінології П.Бурд'є, Н.Бахляйтнера та М.Вольф [див. Bachleitner 2010, 8]) має неоднорідну структуру і характеризується асиметричними зв'язками між домінантними мовами, із яких перекладається багато, та периферійними мовами, з яких перекладається відносно мало (Bachleitner 2004, 1-5). Це значить, позиція мови й літератури на цьому полі корелює не з кількістю мовців – носіїв вихідної мови, а, швидше, із кількістю читачів, що познайомляться із перекладами з цієї мови. Такою домінантною мовою є в наш час англійська, за даними ЮНЕСКО, з англійської виконується близько 40% усіх літературних перекладів. Переклади з української займають у цьому списку 36-е місце. Та й без звертання до статистичних даних відомо, що з української англійською перекладалося в усі епохи значно менше, ніж з англійської українською; відповідно, українська література була і частково залишається для англомовних читачів *terra incognita*. Причини цьому слід шукати передусім у політичній площині, оскільки Україна довгий час не мала своєї державності, а отже, перебувала на маргінесах політичного й літературного зацікавлення закордонних читачів. Саме тому пропонована дисертація Андрія Михайловича Козачука заслуговує на особливу увагу як така, що присвячена постаті популяризаторки української літератури в

англомовному світі Роми Франко. Завдяки перекладацькій діяльності таких особистостей як Віра Річ, Рома Франко, Майкл Найдан та небагатьох інших Україна та її культура поступово стають доступними англомовному читачеві, що укріплює та покращує позицію української мови та літератури на глобальному перекладацькому полі та примножує їхній символічний капітал. Не забуваймо про те, що якість літературних перекладів має безпосередній вплив на адекватне сприйняття цільовим читачем текстів, що представляють нашу культуру, а, отже, на рецепцію України в англомовному світі. З огляду на це тема дисертації є **актуальною** та важливою, зокрема й через те, що українсько-англійський переклад досліджено значно слабше, аніж англо-український.

Дисертант поставив перед собою **мету** «виявити особливості ідіолекту Роми Франко шляхом зіставлення кількісних параметрів мовостилів текстів її англомовних перекладів та оригінальних творів української прози межі XIX-XX століть». Вважаю, що він досягнув мети, виконавши поставлені перед собою **завдання**. Зокрема в дисертації:

- визначено основні ознаки української літератури періоду романтизму, реалізму та модернізму та зроблено спробу порівняти їх із провідними тенденціями у літературних процесах цього періоду в англомовних країнах;
- виокремлено роль Роми Франко у формуванні сучасного корпусу перекладів класичної української літератури англійською мовою;
- розроблено методику стилеметричного дослідження перекладацьких трансформацій як індикатора ідіостилю перекладача;
- визначено лексичні одиниці, які спричиняють труднощі при перекладі текстів із темпоральним та територіальним колоритом;
- проведено порівняльний аналіз мовностилістичних особливостей текстів перекладів Роми Франко та оригінальних текстів і охарактеризовано основні типи застосованих трансформацій;
- з'ясовано особливості ідіолекту Роми Франко як перекладача.

Окрім того, запроваджено й обґрунтовано терміни "інтерглосальність" та "інтерглосема".

Як бачимо, як об'єкт дослідження, так і його методика є **новими**, а саме дослідження має **теоретичне значення і практичну цінність**, адже його результати є внеском до теорії українсько-англійського перекладу, лінгвоперсонології, порівняльної стилістики, а методика, яка пропонується для перекладознавчого аналізу, може бути використана для порівняльних студій доробку перекладачів із будь-якої мови. Особливу увагу слід звернути на об'єм **матеріалу дослідження**, який включає понад 50 творів І. Франка, Г. Хоткевича, М. Коцюбинського, О. Пчілки, О. Кобилянської та їхніх перекладів, загальним обсягом понад 3900 стор.

У першому розділі дисертації автор розглянув такі поняття, як стиль тексту та ідіолект автора й перекладача, якість перекладу, звернувся до стилеметричної оцінки трансформацій при перекладі, окреслив тенденції розвитку української та англо-канадської літератури на межі 19-го та 20-го століть, звертаючи увагу на частотність вживання тих чи інших стилістичних засобів, подав огляд перекладацької діяльності Роми Франко.

Другий розділ присвячений методиці дослідження, яка спирається на статистичні величини «кількісного значення одиниць ідіолекту» та «ступінь відносного відхилення від авторського ідіолекту».

У третьому розділі проаналізовано перекладацькі трансформації, здійснені Ромою Франко при відтворенні власних назв, форм звертання та стилістично маркованої лексики: культурно-національних та інтертекстуальних одиниць, історизмів та архаїзмів, фразеологізмів, діалектизмів та емоційно навантаженої лексики. Стосовно цих одиниць обчислено ступінь відхилення від авторського ідіолекту. Окремо розглянуті паратексти – коментарі та глосарії, які тлумачаться як лексикографічний аспект стилю перекладу, та метатексти – рецензії на переклади.

Поряд із сильними сторонами дослідження не позбавлене й дискусійних моментів, на які хотілося б звернути окрему увагу:

Питання викликає пункт 4 положень, що виносяться на захист. Оскільки тема роботи звучить як «Ідіолект Роми Франко», то очікується, що відповідне положення розкриє диференційні ознаки ідіолекту перекладачки. Разом з тим, автор характеризує його як простий із залученням «значного словникового складу»(?), іншомовних та інтертекстуальних елементів, хронотопів та різноманітних виражальних засобів». З одного боку, дисертант використовує поняття «простого стилю» за Габрієлою Мішиковою, яка визначає його як стиль тексту, де відсутні «марковані» мовностилістичні засоби. З іншого боку, автор дисертації вказує на використання в «простому» стилі перекладачки «різноманітних виражальних засобів», що не може свідчити про відсутність стилістичного маркування одиниць тексту перекладу. Така внутрішня суперечність та надто узагальнене формулювання «*різноманітні виражальні засоби*» не справджує очікувань щодо виокремлення індивідуальних рис стилю перекладачки. Так само й пасаж про те, що «якість перекладу при відтворенні фразеологічних одиниць можна вважати високою, що зумовлюється *певними* правилами, яких дотримується перекладачка» (с. 180) не дає уявлення про ці певні правила перекладачки і те, чи встановлені вони під час аналізу. І хоча пункт 3 положень на захист також присвячений ідіолекту Р.Франко, але А.Козачук підходить до його характеристики з точки зору ступеня труднощів перекладу, не окреслюючи у положеннях шляхи вирішення цих труднощів саме Ромою Франко, незважаючи на те, що у самій роботі ці шляхи висвітлюються.

Деякі формулювання дисертації виглядають досить дискусійними. Зокрема, у тому ж 4-му пункті положень автор відносить до загальних рис ідіостилю перекладачки велику кількість хронотопів. Але ж хронотоп – це взаємозв'язок часу й простору у тексті, що не може характеризувати ідіостиль перекладача, а заданий автором першотвору. Очевидно, автор мав на увазі, що Рома Франко бралася за твори із різним часовим та локальним колоритом, але чи мав хронотоп твору вплив на стиль перекладу, чи звучать тексти письменників, що творили у межах різних літературних напрямків, у

перекладах Р. Франко по-різному? Відповіді на ці питання хотілося б почути від дисертанта.

У роботі зустрічаються також і інші хиби викладу та недоречності, як от «Для відтворення українських форм звертання використовується транслітерація, а також дослівний та еквівалентний переклад» (С. 208), неначе дослівний переклад не може бути еквівалентним.

Говорячи у п.1.4. про перекладацьку діяльність Роми Франко, варто було б зазначити її рік народження та надати хоча б коротку інформацію про родину, рідну мову тощо, адже саме ці чинники мають безпосередній вплив на мовну й мовленнєву, а також на міжкультурну компетенцію перекладача, пов'язані з його настановами і вибором шляхів відтворення тих чи інших одиниць. Правда, частково ця важлива інформація з'являється аж у загальних висновках. У цьому пункті варто було б назвати й іншу перекладачку з української Віру Річ та хоча б побіжно згадати про монографії Г. Косів, присвячені перекладацькому методу цієї інтерпретаторки української літератури.

Подібне міркування хочеться висловити стосовно інших джерел, які автор подає в списку літератури, але у тексті роботи на них присутнісно не посилається, хоча його дослідження перегукується зі студіями відомих науковців. Нанприклад, дисертація А. Г. Гудманяна, присвячена відтворенню власних пазв, у підрозділі, який розглядає способи передачі власних імен, не згадується.

Є зауваження і до структури дисертації: Підрозділ 1.3.1, що висвітлює тенденції розвитку української прози у кінці 19-го – на початку 20-го століття, є найдовшим у роботі (20 стор.), і більшою мірою зосереджується на літературознавчих та макростилістичних поняттях, як от «дидактизм» чи «типовий неоромантичний герой», тоді як практичний розділ дисертації присвячений категоріям мікростилістики – власним назвам, фразеологізмам, звертанням, культурно та історично маркованій лексиці. Тож більшість літературознавчих пояснень виглядають зайвими у контексті виконаного

практичного дослідження. Натомість стилю конкретних авторів варто було б приділити більше уваги і зробити висновки щодо його відтворення перекладачкою. Разом із тим, другий розділ дисертації – досить короткий (18 стор.), що говорить про непропорційність структурних одиниць дисертації.

Хоча автор декларує, що використовує здобутки «культурного повороту» при аналізі ідіостилю, все ж дослідження залишається переважно на рівні лінгвістичного дескриптивного перекладознавства. На мою думку, було б цікаво трохи розгорнути аналіз паратекстів Р.Франко, не лише виокремлюючи групи глосем, але й посиляючись на вияви мовної особистості перекладачки при інтерпретації тих чи інших культурних феноменів. Так, автор зазначає: «Якщо використане у тексті ім'я належить історичній особі, то довідка може бути порівняно розгорнутою, хоча з досить специфічним змістом: (г-17) *Tsar Petro – Tsar Peter I of Russia (1672-1725); initiated the reign of terror in Ukraine; destroyed the kozak army...*» (с. 194). Що мається на увазі під специфічним змістом? Можливо, саме в таких коментарях проявляються риси особистості перекладачки, її настанови та її позиція, які впливають на її ідіостиль? І, можливо, саме тут криється пояснення до статистики вживаних глосем у паратекстах, яку подає дисертант?

Як можна побачити, вказані зауваження не мають принципового характеру і аж ніяк не ставлять під сумнів валідність отриманих у перебігу дослідження результатів. Загалом за своєю структурою та змістом дисертація відповідає вимогам до досліджень такого рівня. Вона складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної літератури (392 джерела, з яких 129 – іноземними мовами, 19 джерел довідкової літератури та 72 джерела ілюстративного матеріалу) та додатків. Серед залучених першоджерел є роботи вітчизняних та зарубіжних науковців. Загальний обсяг роботи – 11,4 авт. аркуша.

Обраний дисертантом напрям є перспективним з точки зору проведення подальших досліджень, зокрема, таких, що стосуються порівняння ідіостилю

різних перекладачів з української на основі запропонованої стилеметричної методики.

У цілому дисертаційна робота А.М.Козачука є завершеним самостійним дослідженням, актуальність, новизна, теоретична та практична цінність якого не викликають сумнівів. У дисертації отримані нові науково обґрунтовані результати, що є суттєвими для розвитку перекладознавства.

Усі головні положення роботи пройшли необхідну апробацію на 20 міжнародних та всеукраїнських конференціях та викладені у 17 наукових одноосібних публікаціях, у тому числі в шести, що опубліковані у фахових виданнях України, та в одній закордонній.

Таким чином, на підставі ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом та публікаціями вважаємо, що дисертаційне дослідження **«Ідіолект перекладів Роми Франко: семантичний та стилеметричний аспекти»** відповідає усім чинним вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 565 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016 р.), а його автор **Козачук Андрій Михайлович** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри
германської філології та перекладу
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

М.Д. Іваницька

Відрук одержано 19.09.2018
В.О. Власов секретар
сенату

ПІСЬМОВИЙ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н.В.
14.09.2018

